Εκκλησία και κοινωνία (Αρχ. Γεώργιος Καψάνης Γρηγοριάτης)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 5 Οκτωβρίου, 2014

Ο χριστιανός έχει ευθύνη
για την κοινωνική ζωή. Η ευθύνη αυτή του υπαγορεύει να εργασθή για την επικράτησι στην κοινωνία του θελήματος του Θεού για σωτηρία, αγάπη, δικαιοσύνη, ελευθερία και φιλανθρωπία μεταξύ των ανθρώπων. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία μας, η σωτηρία θεωρείται όχι μόνο σαν κάθετη σχέσι με το Θεό (προσωπικά), αλλά και σαν οριζόντια σχέσι με τους αδελφούς (κοινωνικά και εκκλησιαστικά). Η στάσι μας απέναντι στον αδελφό έχει συνέπεια στην σωτηρία μας και γι' αυτό έχει ύψιστη σημασία για μας. Η κοινωνική αποστολή και δράσι του ανθρώπου, όπως και το εν γένει ήθος του, προσδιορίζεται αποφασιστικά από το «πιστεύω»» του, δηλαδή από τις κοσμοθεωριακές του αρχές και προϋποθέσεις, από τη φιλοσοφική του τοποθέτησι. Η πρακτική δράσι προϋποθέτει ένα γενικώτερο προσανατολισμό. Στη θεολογική γλώσσα λέμε ότι δόγμα και ήθος, θεολογία και ζωή, αλληλοπεριχωρούνται.

Ως Ορθόδοξοι Χριστιανοί,
έχουμε υποχρέωσι να γνωρίσουμε και να συνειδητοποιήσουμε τις θεολογικές προϋποθέσεις
και αρχές, στις οποίες πρέπει να οικοδομείται η κοινωνική ζωή του χριστιανού. Πώς το Ευαγγέλιο του Χριστού και η Παράδοσις της Εκκλησίας, που είναι το Ευαγγέλιο πραγματοποιημένο μέσα στους αιώνες, βλέπουν τον άνθρωπο, την κοινωνία, και την ορθή σχέσι ανθρώπου και κοινωνίας;

Η θεολογία δεν είναι κάτι
έξω από τα πράγματα και τη ζωή μας, αλλά η βαθύτερη και ουσιαστικώτερη εξέτασί τους, η θεώρησί τους από τη σκοπιά του Θεού και μέσα στην προοπτική της αιωνιότητος. Βλέποντας τον κόσμο θεολογικά, τον βλέπομε όχι ανθρωποκεντρικά, αλλά θεανθρωποκεντρικά. Ζητούμε από το Λόγο του Θεού να φωτίση τα πράγματα και
να μας αποκαλύψη τους επί μέρους **λόγους**
τους και τη σχέσι τους με το **Λόγο**,
ώστε να μπορούμε να τα δούμε όλα με ενότητα, καθολικά και όχι τεμαχισμένα, αντινομικά
και μερικά.

Έτσι μπορούμε να αποκρυπτογραφήσουμε
το γενικώτερο νόημα του κόσμου, της υπάρξεως, της κοινωνικής συμβιώσεως, της ζωής
και του θανάτου, ώστε να μπορούμε να ζούμε με νόημα, **έλλογα**, δηλαδή εν τω Λόγω, και όχι άλογα ή παράλογα.

***

Στην ορθόδοξη πίστι μας ο
κόσμος είναι έργο της ελεύθερης αγάπης του Θεού. Ο άνθρωπος επίσης δημιουργείται για να γίνη κοινωνός της μακαρίας ζωής της Αγίας Τριάδος. Ο πανάγαθος Θεός προσφέρει στον άνθρωπο ως δώρο όχι μόνο τα αγαθά του κόσμου, αλλά και τον εαυτό Του. Ο άλλος άνθρωπος είναι δώρο του Θεού, τα αγαθά της ζωής είναι δώρα του Θεού. Ο χριστιανός δέχεται με ευχαριστία τα δώρα αυτά και αντιπροσφέρει
στον Κύριο την αγάπη του, την πίστι του, την υπακοή του. Δεχόμενος τα πάντα ως δώρα προσφέρεται στο Θεό (φιλοθεΐα) και στα παιδιά του Θεού (φιλαδελφία), ως αντίδωρο.

Μετά την πτώσι, όταν ο
άνθρωπος κυριαρχήθηκε από τον εγωισμό, έχασε την δυνατότητα να ζη ευχαριστιακά.
Αρχισε να ζη **ατομικά**. Την φιλοθεΐα
και φιλανθρωπία αντικατέστησε η αθεΐα ή μισοθεΐα και η μισανθρωπία με διάφορες μορφές, κάποτε και εξευγενισμένες, όπως στην περίπτωσι του άθεου ουμανισμού.

Η μη ευχαριστιακή θεώρησι
του εαυτού μας, των συνανθρώπων μας και των αγαθών του κόσμου ως δώρων του Θεού, είχε ως αποτέλεσμα την ιδιοτελή και εγωκεντρική χρήσι τους. Ιδιαίτερα στην κοινωνική ζωή ο άνθρωπος έπαυσε να είναι για τον συνάνθρωπο δώρο Θεού και έγινε αντικείμενο εκμεταλλεύσεως. Έπαυσε να είναι αδελφός, έγινε δούλος. Έπαυσε να είναι φίλος, έγινε αντίπαλος και εχθρός. Έπαυσε να είναι εικόνα του Θεού και γι' αυτό η χαρά του συνανθρώπου του, και έγινε ο ένας για τον άλλον «απειλή της ελευθερίας και κόλασι» (Σάρτρ).

Η μη ευχαριστιακή στάσι
του ανθρώπου έχει ολέθριες συνέπειες και στην εν γένει χρήσι του κόσμου. Τα κτίσματα θεωρούμενα ανεξάρτητα από το Θεό, άλλοτε απολυτοποιούνται και γίνονται
είδωλα και υποκατάστατα του Θεού (ειδωλολατρία, υλισμός) και άλλοτε θεωρούνται ως φύσει κακά (μανιχαϊσμός, ιδεαλιστική περιφρόνησι της ύλης).

Ο Κύριός μας Ιησούς
Χριστός, το μεγαλύτερο Δώρο του Θεού στον άνθρωπο, με τη σάρκωσί Του και την εν γένει Οικονομία Του, με την τέλεια και ανεπιφύλακτη κενωτική και σταυρική θυσία και προσφορά Του στο Θεό και στον άνθρωπο, αποκαθιστά την ευχαριστιακή σχέσι ανθρώπου και Θεού και ξαναδίνει στον αθεράπευτα άρρωστο, εγωκεντρικό άνθρωπο τη
δυνατότητα να ζήση ευχαριστιακά, δηλαδή εν κοινωνία με το Θεό και τον άνθρωπο.

Έτσι ο ίδιος ο Χριστός
γίνεται όχι μόνο Δώρο του Θεού στον άνθρωπο, αλλά και του ανθρώπου στο Θεό, και του ανθρώπου στον άνθρωπο. «*Τα σα εκ των*
σων σοι προσφέρομεν κατά πάντα και διά πάντα». Ιδιαίτερα στη Θεία
Λειτουργία ο Χριστός προσφέρεται ευχαριστιακά στο Θεό και σε μας. Ο Θεός προσφέρεται
σε μας εν Χριστώ. Και εμείς προσφερόμαστε πάλι εν Χριστώ στον Τριαδικό Θεό και στους αδελφούς μας.

Όλα αυτά εικονίζονται
συμβολικά και τελεσιουργούνται μυστηριακά στη Θ. Λειτουργία. Ο προσφερόμενος άρτος περικλείει τους πολλούς. «*Οι πολλοί*
εν εσμέν». Εν τω ενί Αρτω, τω Χριστώ, προσφέρουμε τον εαυτό μας και τους αδελφούς μας. Προσφέρουμε επίσης τα αγαθά του κόσμου (άρτο και οίνο) που συνοψίζουν και εικονίζουν ολόκληρη τη ζωή μας. Ο Τριαδικός Θεός τα δέχεται και, αφού με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος τα μεταβάλη σε Σώμα και Αίμα του Χριστού, μας τα αντιπροσφέρει για να κοινωνήσουμε δι' αυτών τη Θεία ζωή Του. Κοινωνώντας τον Χριστό, κοινωνούμε συγχρόνως και μεταξύ μας. Το κοινό Σώμα και Αίμα του Χριστού μας κάνει αδελφούς όμαιμους και σύσσωμους. Ο Χριστός προσφέρεται
εξ ίσου σε όλους. Και όλοι ανεξαιρέτως, εφόσον δέχονται την αγάπη Του (όσοι είναι σε επιτίμια δεν ημπορούν να κοινωνήσουν, γιατί έχουν αρνηθή την αγάπη Του) ημπορούν να μετάσχουν «*ταύτης της ιεράς*
και πνευματικής τραπέζης». Η δωρεά είναι κοινή, αλλά καθένας κατά το μέτρο της αγάπης του αισθάνεται τη δωρεά και χαριτώνεται από τη Χάρι.

Η ευχαριστιακή αυτή
λειτουργία δεν βρίσκεται έξω από τη ζωή μας, αλλά στο κέντρο της ζωής μας και της κοινωνίας μας, γιατί μας ενώνει με μια κοινή ζωή, τη ζωή του Θεού.

Έτσι η κοινωνική ζωή και
δράσι του ανθρώπου σφραγίζεται αποφασιστικά από το μυστήριο της Ευχαριστίας και Κοινωνίας. Η χρήσι των δύο αυτών όρων για τη Θ. Λειτουργία δεν είναι άσχετη. Η **κοινωνία** προϋποθέτει την **ευχαριστία**. Και η **ευχαριστία** γίνεται

κοινωνία.

***

Ο ευχαριστιακός και
λειτουργικός τρόπος ζωής μας βοηθεί πρώτα - πρώτα να δούμε το Θεό ως πρόσωπο και τον άνθρωπο ως πρόσωπο κατ' εικόνα Θεού.

Ο Τριαδικός Θεός μας δεν
είναι ιδέα, ο Θεός των φιλοσόφων, αλλά Θεός προσωπικός. «Ο Πατήρ ημών ο εν τοις Ουρανοίς». Στο «**εν αρχή ην η ιδέα»**
του ιδεαλισμού ή στο «**εν αρχή ην η ύλη**»»
του υλισμού, το Ευαγγέλιο κηρύττει «**εν**
αρχή ην ο Λόγος», το πρόσωπο του Χριστού. Στον όρο Λόγος δίδεται νέο ριζικά διαφορετικό περιεχόμενο από ότι στη διδασκαλία των προσωκρατικών. Αυτή η ριζική διαφορά των δύο πρώτων συστημάτων από την ευαγγελική πίστι, έχει τις συνέπειές της στην εν γένει θεώρησι του κόσμου, του ανθρώπου και της κοινωνίας.

Οι μεγάλοι αγώνες των
αγίων Πατέρων για να διαφυλαχθή ακέραια η πίστι στη διάκρισι των προσώπων της Αγίας
Τριάδος, παρά την κοινή θεία ουσία, όπως και η πίστι στην ενότητα του προσώπου του
Χριστού παρά τις δύο φύσεις, μαρτυρούν για τη σημασία που δίδει η Εκκλησία στο πρόσωπο. Ο Τριαδικός Θεός είναι τρία πρόσωπα. Ο Ιησούς Χριστός είναι πρόσωπο. Ο άνθρωπος είναι πρόσωπο κατ' εικόνα Θεού.

Έτσι το ανθρώπινο πρόσωπο
είναι ιερό. Δεν μπορεί να υποτάσσεται σε σκοπιμότητες. Αλλά και η κοινωνία σαν ένωσι προσώπων, και όχι σύνολο ατόμων, δεν μπορεί να υποτάσσεται σε σκοπιμότητες. Ύψιστος σκοπός της κοινωνίας είναι να συμμετέχη και φανερώνη την Τριαδική Ζωή. Ο πνευματικός σκοπός της κοινωνίας, δηλ. η διά της αγάπης τελείωσι των προσώπων, δεν μπορεί να υποτάσσεται στους πραγματιστικούς σκοπούς της ευημερίας,
μιας καλλιτέρας διαβιώσεως κ.λ.π. Θέλω να ζω σε κοινωνία ανθρώπων γιατί αυτό είναι υπαρξιακή ανάγκη της κοινωνικής μου υποστάσεως, γιατί με βοηθεί να πραγματοποιήσω το πρόσωπό μου διά της κοινωνίας με τα άλλα πρόσωπα, και στη συνέχεια για να βοηθηθώ στις υλικές μου ανάγκες. Οι οικονομικές και οι άλλες εξωτερικές
κοινωνικές σχέσεις πρέπει να είναι η φανέρωσι των βαθύτερων πνευματικών σχέσεων.

Όπου η κοινωνία θεωρείται
πνευματικά και Τριαδικά, τα πρόσωπα συνυπάρχουν εν ελευθερία. Δεν ημπορούν να αποτελούν
ολοκληρωτικά σύνολα, μάζα, κατευθυνόμενα κόμματα, απρόσωπες καταναλωτικές ομάδες.

Η Εκκλησία δεν είναι κάτι
έξω από την κοινωνία, αλλά η **εν Χριστώ κοινωνία**. Επειδή μέσα στην Εκκλησία παρέχεται η δυνατότης της πραγματικής οντολογικής, θεανθρωπίνης κοινωνίας, δηλαδή της πληρότητος της κοινωνίας, η εκκλησιαστική κοινωνία είναι το κέντρο της κοινωνίας. Μόνο μέσα στο σώμα του Χριστού η κατατεμαχισμένη ανθρώπινη φύσις ενοποιείται κατά το Τριαδικό πρότυπο χωρίς να καταστρέφωνται ή αφανίζωνται τα πρόσωπα.

Μπορούμε επίσης να πούμε
ότι η Εκκλησία είναι ένας νέος τρόπος υπάρξεως της κοινωνίας εν σχέσει με τον παλαιό που δεν ημπορούσε να ενοποιή τους ανθρώπους ενώ συγχρόνως θα διέσωζε την
διάκρισι των προσώπων.

Έτσι μόνο μέσα στην
Εκκλησία, όταν τα μέλη της ζουν εν μετανοία, δίδεται η δυνατότης της αποκαταστάσεως
της ενότητος της ανθρωπίνης φύσεως, ενώ συγχρόνως διασώζεται η ελευθερία των προσώπων.

Είναι χαρακτηριστικά όσα
γράφει σχετικά ο Γ. Μαντζαρίδης σχετικά με την χριστιανική θεώρησι της κοινωνίας: «*Κατά τον Αριστοτέλη, ο οποίος
έβλεπε την κοινωνία εντός των πλαισίων της πολιτείας, ο άνθρωπος συνιστά πολιτείαν «αγαθού τινος ένεκεν΄ του γαρ είναι δοκούντος αγαθού χάριν πάντα πράττουσι πάντες». Ο σκοπός λοιπόν
της συστάσεως της πολιτείας, υπό το φως της οποίας θεωρείται η κοινωνία, είναι η κοινή ωφέλεια ή η ευδαιμονία. Συνεπής προς την αρχήν ταύτην ο Αριστοτέλης υποτάσσει το πρόσωπον εις την απρόσωπον πόλιν, την οποίαν μάλιστα θεωρεί ως το «φύσει πρότερον», χαρακτηρίζει δε τον άνθρωπον ως ον «πολιτικόν» ήτοι υποτεταγμένον εις την πόλιν... Την διάκρισιν της κοινωνίας από της πολιτείας κατέστησεν
ουσιαστικώς δυνατήν ο Χριστιανισμός. Πράγματι δε διά του Χριστιανισμού εισήχθη νέος τρόπος θεωρήσεως του προσώπου και της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων. Ούτοι
δεν θεωρούνται πλέον ως εξαρτήματα της πόλεως ή του κράτους, η δε αξία των δεν*

*προσδιορίζεται επί τη βάσει της θέσεως την οποίαν κατέχουν ή του έργου το οποίον προσφέρουν εντός αυτών. Κατά την χριστιανικήν διδασκαλίαν οι άνθρωποι έχουν αξίαν
ως πρόσωπα εικονίζοντα τον εν Τριάδι Θεόν, η δε κοινωνική ζωή των, ως εκδήλωσις της κατ' εικόνα Θεού πλασθείσης υπάρξεώς των, δεν έχει τον σκοπόν της εκτός αυτής,
αλλ' αποτελεί αυτοσκοπόν. Αιρομένου ούτω του ωφελιμιστικού ή ευδαιμονιστικού σκοπού της ανθρωπίνης κοινωνίας, προβάλλεται η σπουδαιότης αυτής καθ' εαυτήν, ο δε άνθρωπος παρουσιάζεται ως πρόσωπον ίσον και όμοιον προς πάντας τους συνανθρώπους του. Η χριστιανική λοιπόν διδασκαλία περί Θεού και ανθρώπου συντελεί εις την δημιουργίαν νέων προϋποθέσεων διά την ζωήν του ανθρώπου ως κοινωνικού όντος και τον σχηματισμόν νέων μορφών και συνθέσεων κοινωνικής ζωής*»
(Θέματα Κοινωνιολογίας της Ορθοδοξίας, σελ. 13-15).

***

Για να πραγματοποιηθή αυτή
η κοινωνία, για να καταστή ο άνθρωπος άξιος της αληθινής θεανθρωπίνης κοινωνίας και ενότητος, χρειάζεται ο καθημερινός αγώνας για την υπέρβασι της αμαρτίας, του εγωϊσμού, των παθών. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι εσταύρωσαν τον Υιόν του Θεού, υποδηλώνει την βαρειά αρρώστια της ανθρωπίνης φύσεως. Ο εγωισμός είναι βαθειά ριζωμένος μέσα μας, τα πάθη δυνατά. Αυτά μας ωθούν συνεχώς στη μη ευχαριστιακή, εγωκεντρική, ιδιοτελή διαγωγή, στη διαίρεσι και εχθρότητα και τελικά στο θάνατο, αφού μας χωρίζουν από το Θεό, την πηγή της ζωής.

Η ορθόδοξη διδασκαλία περί
προπατορικού αμαρτήματος δεν είναι θεωρητική σύλληψι, αλλ' εκφράζει δυνατή ανθρωπολογική
εμπειρία. Στους αγώνες των πατέρων της ερήμου βλέπουμε τη δύναμι της διαφθοράς της φύσεως. Όπως θεολογεί ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας «*Νενόσηκεν η φύσις την αμαρτίαν, διά της παρακοής του ενός τουτέστιν
Αδαμ΄ ούτως αμαρτωλοί κατεστάθησαν οι πολλοί,... ηρρώστησεν η ανθρωπίνη φύσις εν Αδάμ διά της παρακοής την φθοράν, εισέδυ τε ούτως αυτήν τα πάθη...*» (P.G. 74, 789).
Την ίδια κατάστασι εκφράζει και ο Απ. Παύλος όταν γράφη: «*βλέπω
έτερον νόμον εν τοις μέλεσί μου αντιστρατευόμενον τω νόμω του νοός μου και αιχμαλωτίζοντά με εν τω νόμω της αμαρτίας τω όντι εν τοις μέλεσί μου.
Ταλαίπωρος εγώ άνθρωπος! Τίς με ρύσεται εκ του σώματος του θανάτου τούτου;*»
(Ρωμ. ζ' 23-24).

Τη δύναμι του παλαιού ανθρώπου

γνωρίζουν όλοι οι αγωνιζόμενοι τον αγώνα της μετανοίας χριστιανοί. Τον άνθρωπο στην πτώσι και στην τραγικότητά του δείχνει καλύτερα από όλους τους συγγραφείς ο
Ντοστογιέφσκυ, γιατί είχε αρκετά συνειδητοποιήσει την ορθόδοξη ρεαλιστική ανθρωπολογία.

Αυτή η αντίρροπη δύναμι της
αμαρτίας μας αντιμάχεται στον αγώνα να συμμετάσχουμε στην τριαδική κοινωνία και
αγάπη και να ζήσουμε ευχαριστιακά. Γι' αυτό δίνεται μεγάλη σημασία στην ορθόδοξη πίστι μας στον προσωπικό αγώνα για τη θεραπεία του εμπαθούς και πνευματικά αρρώστου εαυτού μας. Με τη διαρκή μετάνοια και άσκησι ο Χριστιανός ζητεί να υπερβαίνη την αμαρτία - εγωισμό που ματαιώνει την **κοινωνία**. Όσο καθαρίζεται ο άνθρωπος από τα πάθη, τόσο αποκτά τη
δυνατότητα της αληθινής κοινωνίας με το Θεό και τα άλλα ανθρώπινα πρόσωπα.

Όσοι βλέπουν τον άνθρωπο
ρομαντικά και εξωτερικά μεταθέτουν το κακό από τα πρόσωπα στην κοινωνία, γι' αυτό και πρεσβεύουν ότι η βελτίωσι της κοινωνίας θα φέρη και βελτίωσι των προσώπων. Αλλά οι ορθόδοξοι χωρίς να αρνούμεθα τη σημασία της κοινωνικής επιδράσεως
στα πρόσωπα, δίνουμε την προτεραιότητα στη μεταμόρφωσι του προσώπου διά της μετανοίας και της Θ. Χάριτος.

Είναι μεγάλη πλάνη να
θέλουμε να αλλάξουμε την κοινωνία χωρίς να αγωνισθούμε, να αλλάξουμε τον εαυτό μας. Είναι τουλάχιστον αφελές να πιστεύουμε ότι η αλλαγή μερικών κοινωνικών θεσμών θα φέρη και την αλλαγή των ανθρώπων χωρίς μετάνοια.

Ο άρρωστος άνθρωπος κάνει
άρρωστες κοινωνίες και οι άρρωστες κοινωνίες αρρωσταίνουν χειρότερα τους ανθρώπους.
Το να θεραπεύουμε τις κοινωνικές αρρώστιες χωρίς να θεραπεύσουμε την προσωπική αρρώστια,
αποτελεί μετάθεσι του προβλήματος, άρνησι της αποδοχής της προσωπικής μας ευθύνης,
υπεκφυγή από την μετάνοια, κατάφασι στον εγωισμό μας, απροθυμία να δούμε τον πραγματικό μας εαυτό. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Κύριος έθεσε την προσωπική μετάνοια σαν προϋπόθεσι για τη συμμετοχή στη Βασιλεία Του.

Δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζεται το έργο του διαβόλου στη διάλυσι των προσώπων και των κοινωνιών και στην επικράτησι του κακού. Η ανθρωπιστική απλούστευσι των κοινωνικών προβλημάτων αρνείται την ύπαρξι του διαβόλου. Αντίθετα, στο Ευαγγέλιο και στη χριστιανική εμπειρία φανερώνεται η έκτασι των διαβολικών ενεργειών σε πρόσωπα και κοινωνικές καταστάσεις και η ανάγκη αγώνος κατά του διαβόλου, αποταγής και εξορκισμού των πονηρών πνευμάτων. Έργο των χαρισματούχων ιερωμένων, μοναχών και λαϊκών είναι η διάκρισι των πνευμάτων, για να μη πέφτη ο χριστιανός στις παγίδες που του στήνει ο πονηρός, όταν εμφανίζεται με το προσωπείο του καλού.

Τονίσαμε τη δύναμι των αντιθέτων αντιευχαριστιακών και αντικοινωνικών δυνάμεων όχι για να δείξουμε την αδυναμία υπερνικήσεώς τους, αλλά την ανάγκη να λαμβάνωνται υπ' όψιν από τον αγωνιζόμενο χριστιανό. Ο Χριστός ενίκησε τις δυνάμεις αυτές και ο Χριστιανός ημπορεί με τη δύναμι του Χριστού και την συνεργασία της Θείας Χάριτος να συμμετάσχη στη νίκη αυτή του Χριστού.

***

Στο σημείο αυτό διαφοροποιείται ριζικά ο χριστιανικός κοινωνικός αγώνας από κάθε άλλο αγώνα. Η κοινωνία που θέλουν να δημιουργήσουν τα ουμανιστικά συστήματα (ιδεαλιστικά και υλιστικά) είναι ανθρωποκεντρική. Η κοινωνία των χριστιανών είναι Θεανθρωποκεντρική. Αλλά και τα μέσα των ουμανιστών είναι ανθρώπινα. Των χριστιανών Θεανθρώπινα. Στη βάσι δηλαδή του χριστιανικού κοινωνισμού βρίσκεται η ταπείνωσι. Ενώ στην βάσι του ουμανιστικού κοινωνισμού η υπερηφάνεια, η αυτάρκεια, το κλείσιμο από το Θεό. Πρόκειται για την επανάληψι της ίδιας της αμαρτίας του Αδάμ: Η επιδίωξι της Θεώσεως χωρίς το Θεό.

Ίσως να μην είναι τυχαίο ότι και τα δύο αυτά ουμανιστικά συστήματα με τις εφαρμογές τους στην οικονομία (καπιταλισμός, κομμουνισμός) γεννήθηκαν στην αιρετική δύσι, στην οποία προηγήθηκε ο θρησκευτικός ανθρωποκεντρισμός του «αλαθήτου» Πάπα και του Filioque. Ας σκεφθούν στο θέμα αυτό οι ορθόδοξοι ή πρώην ορθόδοξοι που αβασάνιστα αρνούνται την ελληνορθόδοξη παράδοσί μας, συνήθως από άγνοια, για να προσκολληθούν στα δυτικά συστήματα.

Ο ανθρώπινος μόνο
χαρακτήρας του μη χριστιανικού κοινωνισμού, του αφαιρεί τη δυνατότητα να δώση ειρήνη στην ψυχή του ανθρώπου, γιατί τον αφήνει ασυμφιλίωτο με τον Ουράνιο Πατέρα του, και γι' αυτό ανέστιο. Ας θυμηθούμε το λόγο του Αγίου Αυγουστίνου, που εκφράζει ανθρωπολογική εμπειρία: «Μας έπλασες Κύριε για Σένα και η καρδιά μας είναι ανήσυχη έως ότου αναπαυθή κοντά Σου».

Τα άθεα κοινωνικά
συστήματα βοηθούν να λύσουμε μερικά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, αλλά όχι να συναντήσουμε αληθινά και ουσιαστικά τον Θεό και τον άνθρωπο. Δεν απαντούν
ικανοποιητικά στα υπαρξιακά μας ερωτήματα και ιδίως στο κεντρικό πρόβλημα του θανάτου. Ο κόσμος τακτοποιείται ωραία για να πεθάνη. Αν και τα συστήματα αυτά, και
ιδίως ο μαρξισμός, χαρακτηρίζονται από ένα έντονο εγκόσμιο μεσσιανισμό, στην πραγματικότητα δεν «μετάγουν εκ του θανάτου εις την ζωήν», και γι' αυτό δημιουργούν ανθρώπους τραγικούς, χωρίς ελπίδα. Η έντονη μάλιστα ανθρωπιστική ή και
επιχειρηματική δράσι κάποτε είναι το αποτέλεσμα της προσπαθείας να ξεχάσουμε το βασικό μας πρόβλημα, το πρόβλημα του θανάτου, και να λυτρωθούμε από το άγχος, το
κενό και την πλήξι που σημαδεύει τη ζωή τη χωρισμένη από την πηγή της, τον Τριαδικό Θεό.

Γι' αυτό και τα συστήματα αυτά,
παρά τις καλές και αγνές προθέσεις πολλών ευγενών ανθρώπων που αγωνίζονται και
θυσιάζονται για τα ιδεώδη τους, στο βάθος είναι **κατά του ανθρώπου**. Εν ονόματι μιας καλύτερης και δικαιότερης
κοινωνίας εμποδίζουν τον άνθρωπο από την πλήρη θεανθρωπίνη κοινωνία, που μόνη τελικά αναπαύει και ολοκληρώνει τη φύσι του, τον εγκλωβίζουν στις περιωρισμένες διαστάσεις ενός κλειστού μηχανοκρατουμένου απροσώπου υλιστικού σύμπαντος, του στερούν τη θέα του Ουρανού. Τί νόημα μπορεί αλήθεια να έχη η ζωή μας, αν είμαστε εξελιγμένα ζώα και όχι εικόνες του Θεού; Αν είμαστε καταδικασμένοι μελλοθάνατοι, χωρίς δυνατότητα μεθέξεως στην αιώνια ζωή του Θεού;

***

Φαίνεται πάντως ότι και
εμείς οι χριστιανοί δεν είμαστε ανεύθυνοι για την κατεύθυνσι που πήραν τα συστήματα αυτά, λόγω της κακής εκ μέρους μας εκπροσωπήσεως του Ευαγγελίου και της

μη πιστής φανερώσεώς του μέσα στη ζωή μας, όπως συνέβαινε με τους πρώτους χριστιανούς. Όπου η Εκκλησία φανερώνεται σαν κοινωνία αγάπης Θεού και ανθρώπων,
εκεί και το κήρυγμα του Ευαγγελίου έχει περισσότερη απήχησι, χωρίς αυτό να σημαίνη ότι όλοι θα πιστεύσουν. Εκείνο πάντως που έχει πρωταρχική σημασία είναι εμείς οι χριστιανοί, για λόγους συνεπείας προς την πίστι μας, και άρα σωτηρίας μας, να ζήσουμε με αληθινό εκκλησιαστικό - ευχαριστιακό πνεύμα την προσωπική - κοινωνική μας ζωή.

Αλλ' ο αγώνας μας για την ανύψωσι
και μεταμόρφωσι της ζωής μας και της κοινωνίας μας σε ευχαριστιακή κοινωνία εν Χριστώ, θα καρποφορήση, όταν πηγάζη από τη θεία Λειτουργία και γενικά τη Λατρεία του Θεού.. Σήμερα θέτουμε στο περιθώριο τη λειτουργική ζωή, σαν να είναι κάτι τυπικό και δευτερεύον. Τη βλέπομε περισσότερο σαν ένα σύνολο τύπων, ένα μουσειακό θεσμό, ίσως ωραίο και αξιοσέβαστο, αλλά πάντως άσχετο προς τα υπαρξιακά
και κοινωνικά μας αιτήματα. Πρέπει να κάνουμε τον κόπο, ζητώντας και το θείο φωτισμό, να εμβαθύνουμε στο πνεύμα της Λειτουργίας και της Λατρείας. Είναι αναγκαίο
να θέσουμε ωρισμένα ερωτήματα:

Μπορεί κανείς να περάση από
το θάνατο στην όντως ζωή, έξω από τη μυστηριακή και λειτουργική κοινωνία;

Μπορεί να επιτευχθή, όχι
απλώς μία ηθική βελτίωσι, αλλά μία οντολογική μεταμόρφωσι του κόσμου και των κοινωνικών θεσμών, έξω από την καθολική μεταμόρφωσι που γίνεται στη θεία Λειτουργία;

Μπορεί να αγαπήση κανείς το
συνάνθρωπό του, να προσφερθή και να θυσιασθή γι’ αυτόν με άγια και ανιδιοτελή αγάπη,
εάν δεν αποκτήση μέσα στη Λατρεία το ήθος της προσφοράς και της θυσίας, ως μετοχής
στο θυσιαστικό και σταυρικό ήθος του Χριστού;

Μπορεί να υψωθή πάνω από την
ατελή, μη ολοκληρωμένη ανθρωπίνη κοινωνία, στην τελεία θεανθρώπινη κοινωνία έξω
από τη μυστηριακή ζωή;

Και από το άλλο μέρος, πώς

είναι δυνατόν ένας πιστός που μετέχει άξια, δηλαδή εν μετανοία στη θεία Λειτουργία να μην αισθάνεται μετά τη θεία Λειτουργία όλους τους ανθρώπους ως αδελφούς του και παιδιά του Θεού; να μη συγχωρή και να μην ευεργετή τους εχθρούς του, να μη μοιράζεται τα αγαθά του Θεού με τους συνανθρώπους του; να μη θέλη τη σωτηρία, τη χαρά και την ελευθερία όλων των ανθρώπων; Όταν οι χριστιανοί μοιράζωνται τα ανώτερα και πνευματικά δώρα του Θεού, και κυρίως το Σώμα και το Αίμα Του, πώς ημπορούν να μη μοιρασθούν τα υλικά αγαθά; Δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι στην αρχαία Εκκλησία η προσφορά χρημάτων για τους πάσχοντες αδελφούς ήταν συνδεδεμένη με τη θεία Ευχαριστία. Όποιος ενώνεται με το
Χριστό δεν μπορεί να μείνη αδιάφορος στις ανάγκες των μελών του Σώματος του Χριστού.

Μας κάνει ιδιαίτερη εντύπωσι
ότι ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος στηλίτευε έντονα την ασπλαχνία των πλουσίων, επεδίωκε
την επικράτησι της αγάπης και της δικαιοσύνης και κατέβαλλε τόσες προσπάθειες για
την επούλωσι των κοινωνικών πληγών. Την εξήγησι της κοινωνικής προσφοράς του αγίου
Χρυσοστόμου ευρίσκουμε στην ευχαριστιακή και εκκλησιολογική του διδασκαλία. Η πλούσια κοινωνιολογία του αγίου Χρυσοστόμου προϋποθέτει την βαθειά εκκλησιολογική
και ευχαριστιακή θεολογία του, για την οποία και ωνομάσθηκε διδάσκαλος της Ευχαριστίας.
Ο άγιος Χρυσόστομος έδειξε πολύ καθαρά την κοινωνιολογική σημασία της εικόνος της
Εκκλησίας, ως σώματος Χριστού, για την οποία πρώτος εθεολόγησε ο Απόστολος Παύλος. Όλες όμως οι κοινωνικές συνέπειες της μετοχής μας ως μελών στο σώμα του
Χριστού προϋποθέτουν την λειτουργική συμμετοχή, όπου το Σώμα του Χριστού πραγματοποιείται.

Πρέπει να προσέξουμε
πάντως, ότι η Εκκλησία δεν είναι σώμα των χριστιανών, αλλά Σώμα του Χριστού, με μέλη του Σώματος τους χριστιανούς. Η Ορθοδοξία επιμένει πολύ στο σημείο αυτό. Αν η Εκκλησία ήταν το πρώτο, οι χριστιανοί θα ήταν συνδεδεμένοι μεταξύ τους ηθικά,
εξωτερικά, όπως τα μέλη ενός σωματείου. Τώρα είναι ενωμένοι μεταξύ τους και με τον
Χριστό μυστηριακά σε κοινωνία ζωής, σωματικά και όχι σωματειακά.

Πρέπει ακόμη να προσέξουμε
και την κοινωνιολογική σημασία της οργανώσεως της Εκκλησίας, του επισκοπικού και
συνοδικού θεσμού, όπως και της ενορίας. Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να φανερωθή ότι οι θεσμοί αυτοί, όταν λειτουργούν σωστά, αποτελούν κέντρα ενότητας και θεανθρωπίνης κοινωνικότητος, και γι' αυτό αναντικατάστατους πνευματικούς και ευχαριστιακο-κοινωνικούς
θεσμούς.

Αλλά και ο μοναχικός βίος με
την μακρά και πλούσια παράδοσί του, παρ' ότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται απόκοσμος και αντικοινωνικός, στην πραγματικότητα είναι βαθύτατα κοινωνικός και το γεγονός αυτό μπορεί επίσης να φωτίση το θέμα μας. Στα κοινόβια καταφεύγουν χριστιανοί που διψούν για την τέλεια θεανθρώπινη κοινωνία. Στη δομή και το πνεύμα
των κοινοβίων διασώζεται η πρωτοχριστιανική κοινότης με τη ακτημοσύνη, τη φιλαδελφία, το ομόφρονον, «το ομοθυμαδόν» (Πράξ. 5, 12), την προσκαρτερία στις προσευχές και στην κλάσι του Αρτου, την προσδοκία του ερχομένου Κυρίου. Όπως χαρακτηριστικά
λέγει ο Μ. Βασίλειος: «*Τί ημπορεί να*
παραβληθή με αυτού του είδους την ζωήν; Τί είναι μακαριώτερον; Τί είναι αληθέστερον
από την σύνδεσιν και την ένωσιν; Τί είναι χαριέστερον από την ανάμιξιν των χαρακτήρων και των ψυχών; Εκινήθησαν άνθρωποι από διαφόρους φυλάς και χώρας και
συνηρμόσθησαν με τοιαύτην ακρίβειαν εις ένα, ώστε να θεωρούνται μία ψυχή εις πολλά σώματα, και τα πολλά σώματα να φαίνωνται όργανα μιας γνώμης. Ο ασθενής εις το σώμα έχει πολλούς που υποφέρουν μαζί του κατά την διάθεσιν΄ ο άρρωστος και
αδύναμος εις την ψυχήν έχει πολλούς που τον θεραπεύουν και τον ανορθώνουν. Είναι εξ ίσου δούλοι ο ένας προς τον άλλον, είναι κύριοι ο ένας του άλλου, και με την ακαταμάχητον ελευθερίαν αμιλλώνται διά να επιδείξουν μεταξύ των την ακριβεστέραν
δουλείαν, την οποίον δεν επροξένησε βιαίως κάποιο αναγκαία συμφορά, που προκαλεί
πολλήν ανησυχίαν εις εκείνους που κυριεύει αλλά εδημιουργήθη μετά χαράς από την ελευθερίαν της γνώμης΄ διότι η αγάπη υποτάσσει τους ελευθέρους τον ένα εις τον άλλον, και εξασφαλίζει την ελευθερίαν με την ατομικήν εκλογήν εκάστου. Έτσι μας ηθέλησεν εξ αρχής ο Θεός και διά τούτο μας εδημιούργησεν. Αυτοί επαναφέρουν το αρχαίον
καλόν, διότι επικαλύπτουν την αμαρτίαν του προπάτορος Αδάμ. Διότι δεν θα υπήρχε μεταξύ των ανθρώπων διαίρεσις και διάστασις και πόλεμος, εάν η αμαρτία δεν

εδίχαζε
την φύσιν. Αυτοί λοιπόν μιμούνται με ακρίβειαν τον Σωτήρα και την ένσαρκον ζωήν του. Όπως δηλαδή εκείνος, όταν συνεκρότησε την ομάδα των μαθητών του, κατέστησε
τα πάντα κοινά διά τους αποστόλους, ακόμη και τον εαυτόν του, έτσι και αυτοί — όσοι βεβαίως τηρούν την ακρίβειαν του βίου — υπακούοντες εις τον Καθηγούμενον, μιμούνται με ακρίβειαν την ζωήν των Αποστόλων και του Κυρίου. Αυτοί ζηλεύουν την
ζωήν των αγγέλων, διότι με ακρίβειαν φυλάττουν, όπως εκείνοι, τον κοινόν βίον. Δεν υπάρχει εις τους αγγέλους έρις ούτε φιλονεικία ούτε αμφισβήτησις΄ τα πάντα ανήκουν
εις τον καθένα και όλοι αποθηκεύουν διά τους εαυτούς των ολόκληρα τα καλά»
(Ασκητικαί Διατάξεις 18, 2, μετάφρ. Κ. Καρακόλη, έκδ. Ε.Π.Ε, τ. 9, σελ. 479, 481).

Έτσι τα Κοινόβια
λειτουργούν σαν τύποι της χριστιανικής κοινωνίας και κέντρα αληθινής θεανθρωποκεντρικής
κοινωνικής ζωής, που ακτινοβολείται και προς τα έξω με μη ωργανωμένους, αλλά πάντως
ουσιαστικούς τρόπους, όπως η προσευχή για τους εν τω κόσμω αδελφούς, η ευρυτάτη δωρεάν φιλοξενία, η έξοδος στον κόσμο πνευματικών για την άσκησι του
λειτουργήματος της ιεράς εξομολογήσεως κ.ά. Ιδιαίτερα το Αγιον Όρος με το αυτοδιοίκητο
αντιπροσωπευτικό σύστημα διοικήσεως, μέσω της Ιεράς Κοινότητος και της Ιεράς Επιστασίας,
και τον πολυεθνή πανορθόδοξο χαρακτήρα του, μαρτυρεί για βασικές ορθόδοξες κοινωνικές θέσεις.

Αλλά και οι ασκητές και ερημίτες
Πατέρες προχωρούν σε υψηλές μορφές κοινωνίας, όπως αποκαλύπτεται στα έργα τους και
στα αποφθέγματά τους στο Γεροντικό.

Βέβαια για να τα
καταλάβουμε όλα αυτά, πρέπει να αποκτήσουμε πνευματική όρασι των πραγμάτων και να
μη βιαζώμαστε να κάνουμε πρόχειρες και επιπόλαιες κρίσεις, χωρίς μελέτη και βαθύτερη γνωριμία των κρινομένων θεσμών, πράγμα τόσο συνηθισμένο στην επιστημονοκρατούμενη
εποχή μας.

***

Υπάρχει ακόμη ένα σοβαρό ερώτημα
που πρέπει να εξετασθή: Είναι ιστορικά εφαρμόσιμη η ευχαριστιακή χριστιανική κοινωνία;

Η χριστιανική κοινωνία,
όπως και η Εκκλησία, έχει ιστορικό αλλά και εσχατολογικό χαρακτήρα. Ιστορικό, γιατί ο Λόγος του Θεού σαρκώθηκε ιστορικά και ένωσε σε αδιάσπαστη κοινωνία το Θεό με τον άνθρωπο. Η Εκκλησία επίσης, ως σώμα του Χριστού, σαρκώνεται ιστορικά,
προσλαμβάνει και μεταμορφώνει τον κόσμο. Μέσα σ' αυτή τη σάρκωσί της προσέλαβε
και τις ανθρώπινες κοινωνίες και τις μεταμόρφωσε σε εν Χριστώ κοινωνίες, κατά το μέτρο που άφησαν με την ελεύθερη προσφορά τους στο Χριστό να τις ενχριστώση και χριστοποιήση.

Χριστιανικές λοιπόν
κοινωνίες, λιγώτερο ή περισσότερο χριστοποιημένες πραγματοποιήθηκαν ιστορικά στις πρωτοχριστιανικές κοινότητες, στις μοναστικές πολιτείες, στη Βυζαντινή περίοδο, στην Τουρκοκρατία, χωρίς να λείπουν και οι ατέλειες και αδυναμίες του πεπτωκότος ανθρώπου.

Πιστεύω ότι
πραγματοποιήθηκαν υψηλές μορφές κοινωνικής ζωής που επηρέασαν προς το φιλανθρωπότερο
και τους κρατικούς θεσμούς. Το ίδιο γίνεται και σήμερα, όπου και όσο οι Χριστιανοί ζουν αληθινή χριστιανική ζωή. Χωρίς εξωτερική προβολή, γίνονται κέντρα ενότητος και αληθινής κοινωνίας των ανθρώπων. Όπως είπε ο Κύριος, «*η Βασιλεία του Θεού εντός υμών εστιν*»
(Λουκά 17, 21) και «*η Βασιλεία του Θεού*
ουκ έρχεται μετά παρατηρήσεως» (Λουκά 17, 20).

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι
χριστιανοί δεν έχουν ευθύνη για ένα γενικώτερο αγώνα για την επικράτησι στην κοινωνία μας των χριστιανικών αρχών και αρετών, της δικαιοσύνης, της ισότητος, της ελευθερίας κ.λ.π. Ούτε πάλι ότι δεν είναι σύμφωνη με την Παράδοσί μας ή προσπάθεια για την καλή αλλοίωσι των συγχρόνων κοινωνικών θεσμών και δομών.

Από την άλλη μεριά πάλι ο εσχατολογικός
χαρακτήρας της Εκκλησίας μας βοηθεί να δούμε ότι οι χριστιανοί είναι πάροικοι και παρεπίδημοι στον παρόντα κόσμο, προσδοκούν «*καινήν*

γην και καινούς ουρανούς», δηλαδή περιμένουν το πλήρωμα της ζωής στον μέλλοντα αιώνα, του οποίου όμως την πρόγευσι και προετοιμασία έχουμε από τον παρόντα αιώνα. Το κράτος του διαβόλου θα καταλυθή ολοκληρωτικά με τη δευτέρα παρουσία του Χριστού. Ο περιορισμός όμως του κράτους του είναι μέλημα της Εκκλησίας από τον παρόντα αιώνα.

Οι χριστιανοί εξ άλλου στους αγώνες τους δεν ημπορούν να χρησιμοποιήσουν μέσα αλλότρια της αγάπης. Όποιος θέλει να περιορίση το κακό διά του κακού, στην πραγματικότητα το πολλαπλασιάζει. Κατά την πατερική ρήσι: «*Το καλόν, εάν μη καλώς γένηται, ουκ εστι καλόν*».

Στην ορθόδοξη Εκκλησία μας δεν υπάρχουν τυποποιημένες λύσεις των κοινωνικών προβλημάτων. Οι χριστιανοί όμως, που μέσα στην Εκκλησία πάσχουν την καλήν αλλοίωσιν, ημπορούν επί τη βάσει των ορθοδόξων θεολογικών αρχών και κατευθύνσεων να μελετούν και να προτείνουν σχήματα και λύσεις, που θα βοηθούν τους ίδιους και την κοινωνία να ζήσουν συνεπέστερα τη χριστιανική ζωή και να μπολιάζουν «*την αγριέλαιον εις την καλλιέλαιον*», που είναι ο Χριστός.

Ένας δημιουργικός διάλογος μεταξύ της ορθόδοξης πατερικής θεολογίας και της καθημερινής κοινωνικής και προσωπικής μας ζωής είναι αναγκαίος, ώστε να εκπληρώνεται αυτό που ο άγιος Μέγας Βασίλειος γράφει, για άλλη βεβαίως περίπτωσι: «*Το φιλόσοφον να μη είναι ακοινώνητον και το κοινωνικόν να μη είναι αφιλόσοφον*».

(«Χριστός Εκκλησία και Κοινωνία», Εκδόσεις Ε.Χ.Ο.Ν., 1976)